

DIVADLO V OBDOBÍ PRAVĚKU

Václav Cejpek / 2. 10. 2014

TEORIE O PŮVODU DIVADLA

- ▶ antropologická teorie
 - divadlo vzniká z rituálu
- ▶ narativní teorie
 - divadlo se rodí z vyprávění – narativní postupy, epika
- ▶ jiné možnosti

Performanční prvky v životě společnosti (dnes i v minulosti):

- sváteční oslavy
- svatby
- narozeniny
- náboženské obřady
- politické kampaně
- sportovní události
- dětské hry
- ...

Performanční prvky

- ▶ primární funkce není divadelní, je zaměřená k jinému cíli (svatba, promoce... atd.)
- ▶ prvky společné s divadlem:
 - podívaná
 - dialog
 - konflikt
 - ...

► primární funkce divadla – estetická funkce

- divadlo je estetická aktivita člověka – druh umění a zábavy
- způsob poznávání světa (věda *versus* umění)

Vznik a původ divadla

► Antropologická teorie

- vznikla na přelomu 19. a 20. stol.
- původ divadla – mýtus a rituál
- jejím základem je **kulturní darwinismus** – aplikace Darwinovy evoluční teorie na kulturní jevy
- vývoj od jednoduchého ke složitějšímu
- všechna společenství – stejná vývojová stadia

Model možného vývoje od rituálu k divadlu →

▶ Lovecké tance

■ 1. fáze

- ▶ úsilí napodobit zvíře (maskováním, pohybem)
- ▶ přiblížit se ke zvířeti

■ 2. fáze

- ▶ snaha ovlivnit neznámé magické síly ještě před lovem

■ 3. fáze

- ▶ „specializace“ – šamani atd., ostatní jako pomocníci, event. diváci
- ▶ postupně stále větší oddělování „aktérů“ a ostatních účastníků

▶ CHRONOLOGICKÉ ČLENĚNÍ

▶ I. Magické tance (rituály, obřady...)

▶ II. Mytologické tance "

▶ III. Náboženské tance "

▶ Tematické okruhy

1. Theogonie / Kosmogonie
2. Roční cyklus / Příroda
3. Sled měsíců / Průběh dne
4. Život kmene / Život národa
5. Život jedince

▶ I. MAGICKÉ TANCE

■ 1. Theogonie / Kosmogonie

- ▶ hvězdné tance
- ▶ tance k poctě Velké Matky a / nebo Velkého Otce
- ▶ božské mýty, legendy o bozích
- ▶ dichotomie světlo / tma
- ▶ posvátná svatba
- ▶ zrození božského syna
- ▶ (...)

► 2. Roční cyklus / Příroda

- tance k počtě Slunce, boha slunce...
- přírodní katastrofy
- záplavy
- období dešťů, tání sněhu
- období sucha
- tah zvířer, ptáků
- hejna ryb
- plodnost země, zvířat a lidí
- (...)

▶ 3. Sled měsíců / Průběh dne (čas)

- roční období
- tance k počtě boha slunce a měsíce
- střídání dne a noci
- sklizeň
- (...)

▶ 4. Život kmene / Život národa (společenství)

- lov (lovecké tance, zvířecí tance, tance v maskách ...)
- zakládání kmenových svazů
- válka (tance se zbraněmi, holemi a meči...)
- (...)

► 5. Život člověka (jedinec)

- narození
- iniciace (obřad dospělosti)
- svatba
- uzdravovací a lékařské tance
- pohřební tance
- nenávisť mezi bratry
- incest
- hybris (pýcha)
- porušení rituálů a práva
- (...)

ČASOVÉ PROMĚNY →

▶ **II. MYTOLOGICKÉ TANCE**

např.

■ **4. Život kmene / Život národa**

- ▶ (...)
- ▶ hrdinské mýty
- ▶ mýty zákonodárné

ČASOVÉ PROMĚNY

▶ **III. NÁBOŽENSKÉ TANCE**

např.

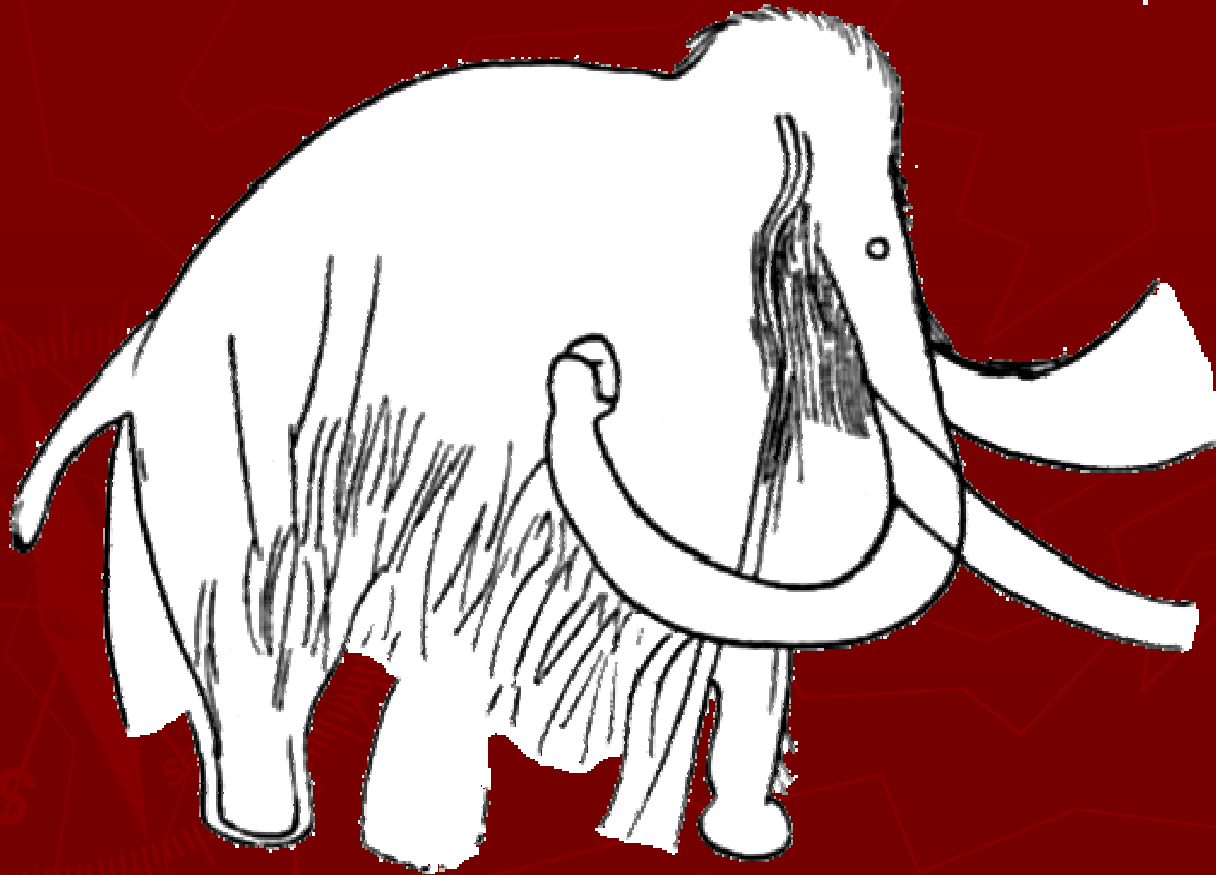
■ **5. Život kmene / Život národa**

- ▶ (...)
- ▶ Advent, Vánoce, Velikonoce
- ▶ války s Maury, války s Turky

■ **6. Život člověka**

- ▶ konflikt víry
- ▶ smlouva s ďáblem
- ▶ osudy mučedníků
- ▶ (...)

Výtvarné doklady *archeologické nálezy*

Lascaux

- ▶ jeskyně v jižní Francii, hloubka 140 m
- ▶ objevena 1940
- ▶ 17 000 – 15 000 př. Kr.
- ▶ malby – býci, jeleni, maskovaný tanečník...

Lascaux (býci)

Lascaux (býci)

Altamira

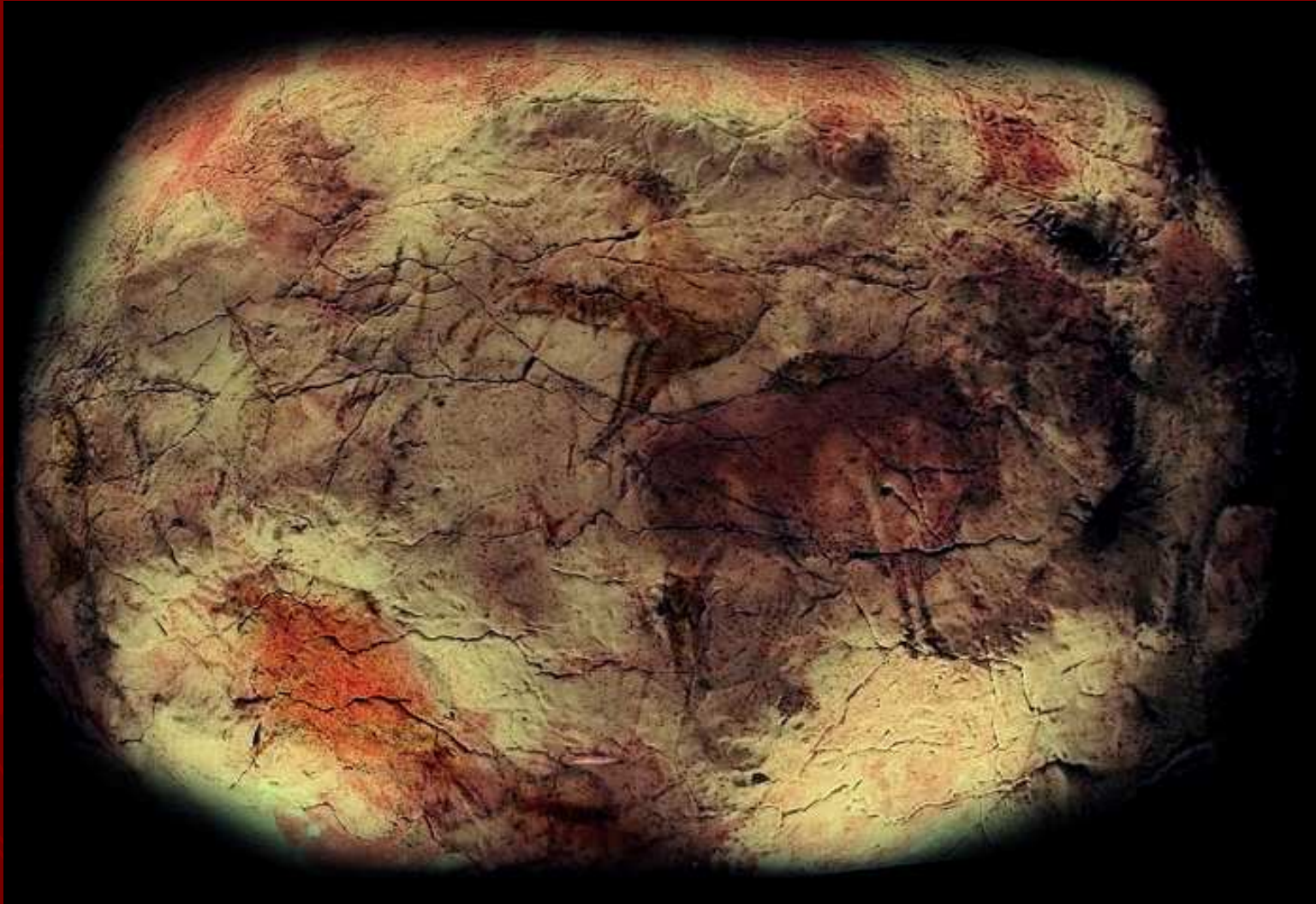
- ▶ severní Španělsko
- ▶ objevena 1868
- ▶ doba vzniku: cca 13 000 př.Kr.
- ▶ v jeskyni 270 m dlouhé bylo objeveno přes 180 nástěnných a stropních maleb a rytin zvířat (bizoni, koně, laně...); realistické malby
- ▶ otisk lidské ruky
- ▶ zřejmě také antropomorfní motivy a symboly
- ▶ 3 barvy: červená, hnědá, černá

Altamira (bizon)

Altamira

replika stropní malby
v Národním archeologickém muzeu v Madridu

Altamira

stropní malby

Les Combarelles

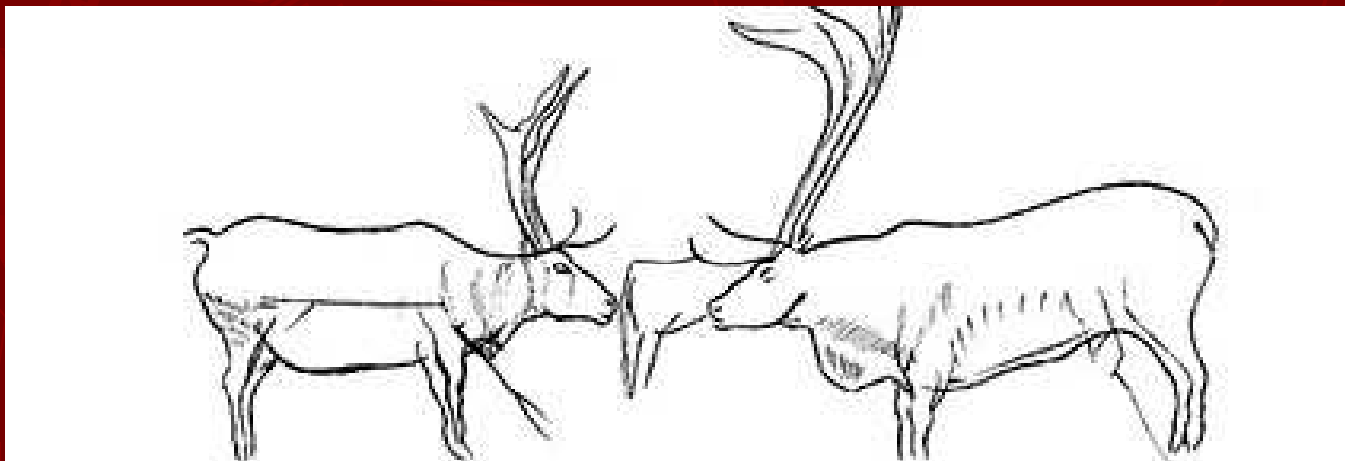
- ▶ jeskyně, jižní Francie
- ▶ objevena 1892
- ▶ vznik: 15 000 – 13 000 př. Kr.
- ▶ mj. vyobrazení 39 lidských postav ve zvířecím přestrojení, mezi nimi muž s mamutí maskou a dlouhým chobotem
- ▶ ženské postavy
- ▶ malby a rytiny zvířat

Les Combarelles (*koně*)

Václav Cejpek / 2014

Les Combarelles (*jeleni*)

Les Combarelles – ženské postavy

Abri-Mège

- ▶ jižní Francie – součást jeskynního komplexu Teyjat
- ▶ objevena 1889
- ▶ vznik: 11 000 př. Kr.
- ▶ nalezena jelení kost – kresba tří postav se zvířecími hlavami a kožešinou přes ramena, s lidskýma nohama a v lidském postoji

Abri-Mège

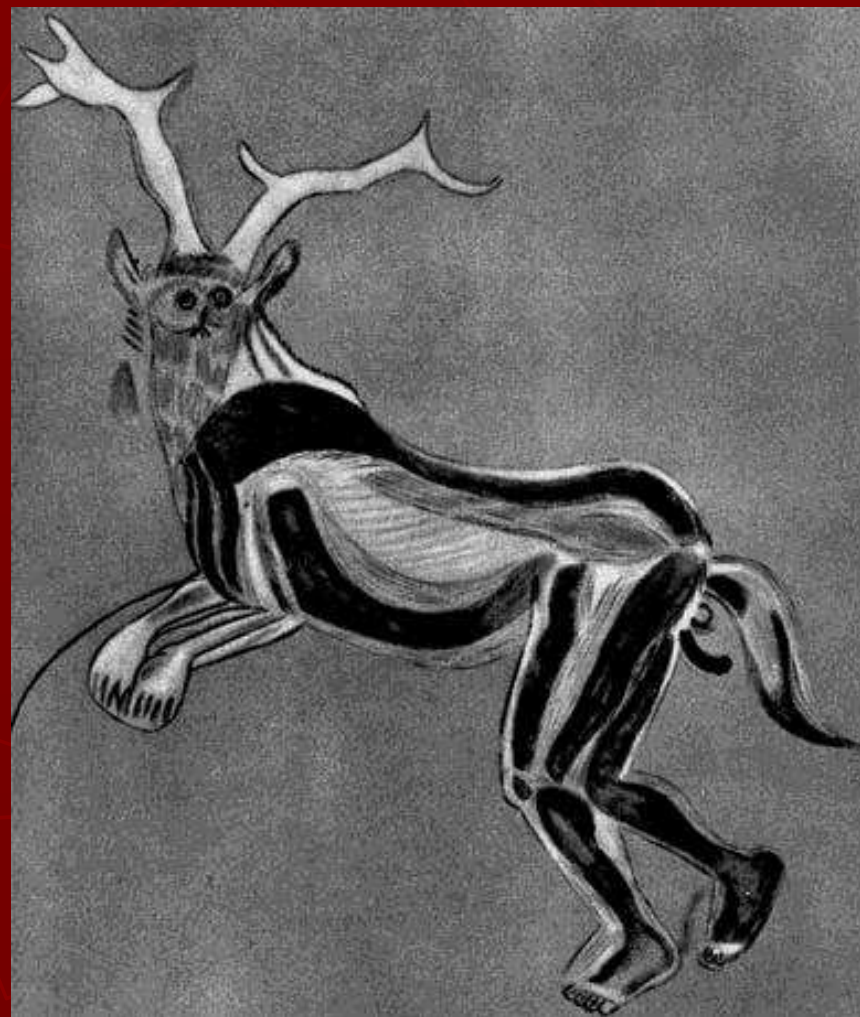
Abri-Mège

Trois Frères

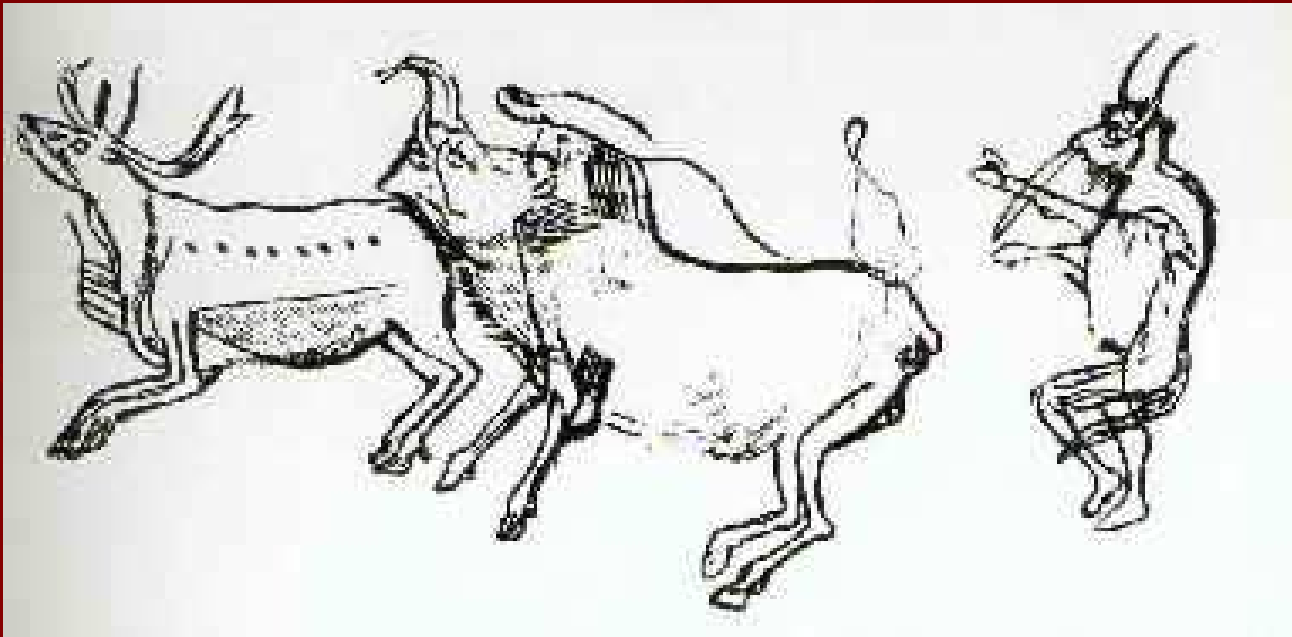
- ▶ jeskyně, jižní Francie
- ▶ objevena 1910 (tři bratři, synové hraběte Bégouena)
- ▶ doba: střední magdalénin (15 000 – 10 000 př. Kr.)
- ▶ rytiny a malby zvířat (kůň, kozoroh, medvěd, nosorožec, jelen, lev, sob...)
- ▶ postavy šamanů, které mají hlavu a horní partie těla zvířecí, spodní část těla pak lidskou (*Kouzelník, Pán zvířat*)

Trois-Frères (kouzelník, šaman)

Václav Cejpek / 2. 10. 2014

Trois Frères

PRAVĚKÉ UMĚNÍ / časové členění

▶ paleolitické umění

- 250 tis.– 9 tis./6 tis. př. Kr.
- nejsou dochovány písemné památky, pouze pozůstatky hmotné kultury
- magdalénin (archeologická kultura mladšího paleolitu – západní a střední Evropa)
 - ▶ 15. – 10. tis. př. Kr.
 - ▶ podle jeskyně La Madeleine ve Francii (Dordogne)
 - ▶ vynikající výtvarná díla (jeskyně)
 - ▶ jeskyně Pekárna (Moravský kras) – malby / rytiny na koňských žebrech (souboj bizonů, pasoucí se koně)

PRAVĚKÉ UMĚNÍ / časové členění

► neolitické umění

- 9 000 /6 000 př. Kr. – 4 000 př. Kr.

VÝVOJ PALEOLITU OBECNĚ →

▶ paleolit (starší doba kamenná)

- **nejstarší paleolit** (2 mil. – 600 tis. př. Kr.) → homo habilis, homo erectus
- **starý paleolit** (600 tis. – 250tis. př. Kr.) → homo sapiens neanderthalensis
- **střední paleolit** (250 tis. – 40 tis. př. Kr.) → homo sapiens neanderthalensis
- **mladý a pozdní paleolit** (40 tis. – 9 tis. př. Kr.)

VÝVOJ NEOLITU OBECNĚ

▶ neolit (mladší doba kamenná)

- 6 tis. – 3 tis. př. Kr. → homo sapiens sapiens
- ohniska vzniku kulturních středisek
 - ▶ Přední východ (9 tis. př. Kr.)
 - ▶ Mexiko (8 – 5 tis. př. Kr.)

DALŠÍ ČASOVÝ VÝVOJ OBECNĚ →

- ▶ **doba bronzová (3. – 1. tis. př. Kr.)**
- ▶ **doba železná (2. – 1. tis. př. Kr.)**
- ▶ **mladší doba železná (1. tis. př. Kr. – 0)**

Vývoj člověka

- ▶ **homo habilis (člověk zručný, schopný)**
2, 3 – 1, 4 mil. př. Kr. /
- ▶ **homo erectus (člověk vzpřímený)**
1, 9 – 0, 4 mil. Př. Kr.
- ▶ **homo sapiens neanderthalensis (pračlověk)**
600 – 30 tis. př. n. l.
- ▶ **homo sapeins sapiens (člověk rozumný)**
▶ 200 tis. př. n. l.

▶ **VZNIK PÍSMY**

- cca 4 tis. př. Kr.

Písmo

- ▶ logografické (1 znak = 1 slovo)
 - čínské znaky aj.
- ▶ sylabické (slabičné; 1 znak = 1 slabika)
 - korejština, japonština aj.
- ▶ alfabetické (abecední, hláskové; 1 znak = 1 písmeno)

Písmo

- ▶ piktogramy – nejstarší druh písma

Písmo

► vývoj od piktogramů ke klínovému písmu

- nejstarší forma
- Chamurapiho zákoník
- asyrština
- starobabylónština

1	2	3	4	5
				Stern, Gott, Himmel, oben; Silbenwert am
				Gebirge, Land; Silbenwert kur, mat, schaf usw.
				Wasser; Silbenwert a
				Fisch; Silbenwert die
				Rind (Rinderkopf mit Hörnern von vorn)
				Rind des Gebirges = Wildstier; Silbenwert am
				Fuß, gehen, stehen; Silbenwert du, gut usw.
				Vom Fuß die Sohle = Unterlage, Fundament
				Kopf mit Bart; Silbenwert jag, resch
				Vom Kopf der Mund = Mund; Silbenwert ka
				Mund und Wasser = trinken; Silbenwert jag
				Dolch
				Rock oder Kleid; Silbenwert fug
				Tempel(fassade), Haus

Klínové písmo

- ▶ **sumerština, akkadština**
(asyrština,
babylonština...)
- ▶ **4. tis. př. Kr.**
- ▶ **sylabické písmo**
(někdy logografické)
- ▶ **Epos o Gilgamešovi**
(sumersky)

Řecké písmo (9 stol. př. Kr.)

Řecká abeceda	
<u>Α α alfa</u>	<u>Β β beta</u>
<u>Γ γ gama</u>	<u>Δ δ delta</u>
<u>Ε ε epsilon</u>	<u>Ζ ζ zéta</u>
<u>Η η éta</u>	<u>Θ θ théta</u>
<u>Ι ι ióta</u>	<u>Κ κ kappa</u>
<u>Λ λ lambda</u>	<u>Μ μ mí</u>
<u>Ν ν ný</u>	<u>Ξ ξ ksí</u>
<u>Ο ο omikrón</u>	<u>Π π pí</u>
<u>Ρ ρ ró</u>	<u>Σ σ ς sigma</u>
<u>Τ τ tau</u>	<u>Υ υ ypsilon</u>
<u>Φ φ fí</u>	<u>Χ χ chí</u>
<u>Ψ ψ psí</u>	<u>Ω ω ómega</u>
Stará písmena	
<u>Ϝ ϝ digamma</u>	<u>Ϟ ϟ san</u>
<u>Ϛ ϛ stigma</u>	<u>Ϡ ϡ šo</u>
<u>Ϝ ϝ heta</u>	<u>Ϟ ϟ koppa</u>
	<u>Ϝ ϝ sampí</u>

Latinka

- ▶ byla vyvinuta pro latinu – z řeckého písma (7. stol. př. Kr.)
 - starší římská kurzíva
 - mladší římská kurzíva

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	L
Cursiva antigua	λ	α	Ϸ	δ	f	f	Ϸ	h	i	L
Cursiva nova	ω	b	c	d	e	f	g	h	i	l
	M	N	O	P	Q	R	S	T	V	
Cursiva antigua	Μ	N	o	t	q	T	ſ	τ	υ	
Cursiva nova	m	n	o	p	q	r	s	t	u	

Pojmy - terminologie

► mýtus

- vyrůstá kolem rituálu
- konkretizuje, vysvětluje, zahaluje... určité téma
- reprezentanti magických sil jsou v mýtu personifikováni
- je jim „přidělen“ určitý příběh
- předváděním, zpřítomněním tohoto příběhu mají být představitelé magických sil oslavováni – cílem je zajistit si jejich přízeň

Pojmy - terminologie

▶ rituál

- praktické provedení mýtu
- organizace sociálního života společnosti
- archetypy

▶ archetyp (*archaios*)

- protyp, prapůvodní vzor
- zobecnění nějaké základní lidské zkušenosti, jevu...

Pojmy - terminologie

► mimeze, mimesis

- napodobování → proměňování, stylizování ...
- herectví – napodobování prostřednictvím vlastního těla

MODERNÍ ANTROPOLOGIE

- ▶ kulturní antropologie, divadelní antropologie
- ▶ neprosazuje nadřazenost technologicky vyspělé (evropské) civilizace
- ▶ primitivní civilizace = alternativní společenské modely
- ▶ mýty a rituály – nástroje poznání, potvrzení hodnot, společenských vztahů...
- ▶ společenské rituály vyspělých společností
- ▶ rituál a divadlo mají performanční povahu
- ▶ divadlo a rituál se vyvíjejí paralelně, jsou to dva koexistující způsoby využití stejných prvků k plnění odlišných funkcí

Performanční prvky a funkce

- ▶ čas, místo
- ▶ účastníci (účinkující a publikum)
- ▶ scénář
pořad, cíl, text, pravidla
- ▶ oblečení (kostým, uniforma, maska, líčení)
- ▶ zvuk (hudba, řeč...)
- ▶ pohyb (gesto, mimika, tanec...)
- ▶ funkce, záměr

Literatura / počátky divadla

- ▶ Barba, Eugenio – Savarese, Nicola
SLOVNÍK DIVADELNÍ ANTHROPOLOGIE
Praha 2000.
- ▶ Campbell, Joseph
MÝTY
Praha 1998.

Literatura / počátky divadla

- ▶ Eliade, Mircea
MÝTY, SNY A MYSTÉRIA
Praha 1998.
- ▶ Lips, Julius Ernst
O PŮVODU VĚCÍ
Praha 1960.
- ▶ Goffman, Erving
VŠICHNI HRAJEME DIVADLO
Praha 1999.